

BESZÁMOLÓK

SZEMLÉK

REFERÁTUMOK

Körkép a Cseh és Szlovák Köztársaságból

A TMT Beszámoló, szemlé, referátumok rovatában rendszerint a világ különféle országainak szakmai fejleményeiből nyújtunk áttekintést. Ezúttal a rovat első blokkjában csak egyetlen országot, nevezetesen a Cseh és Szlovák Köztársaság szakirodalmából válogatunk. Elhatározásunkat részint az ottani szakirodalom belbecse-érdekessége, részint északi szomszédunk könyvtár- és tájékoztatásügyi viszonyainak a mieinkhez való hasonlósága magyarázza. Rájuk és ránk egyaránt jellemző, hogy míg a szakmában mindig megvolt az "ész, erő és oly szent akarat", addig ennek évtizedeken át a paternalista állam szűk látókörű beruházási-fejlesztési politikájával kellett küszködni.

Ez az összeállítás is tanúskodik róla: kollégáink szakmai érdeklődése meglehetősen változatos. Elméleti-elvi, módszertani és prognosztizálási kérdésekkel éppen úgy foglalkoznak, mint a számítógépesítés, az adatbázis-felhalmozás, a gépi fordítás és a fizetett könyvtári és tájékoztatási szolgáltatások problémáival. Blokkunk utolsó referátuma a Politikai eufória és szakmai szorongás a csehszlovák tájékoztatásügyben címet viseli, s mint ilyen, a rendszerváltást várhatóan követő nehézségekre figyelmeztet. Hát igen: a rosszul begombolt köpenyt náluk is és nálunk is előbb szét kell gombolgatni, majd csak azután újragombolni. S közben minden bizonnyal több gomb is leszakad.

Az összeállításban közölt valamennyi referátumot **Futala Tibor** készítette.

Sz. P.

Mi legyen az "informatikával"?

Az informatika fogalmát a hatvanas évek végén kezdték használni. A baj csak az, hogy más és más tartalommal. Így Franciaországban a másutt számítógép-tudománynak, *computer science*-nek nevezett diszciplínát értették informatikán, Lengyelországban és a Szovjetunióban pedig a tudományos-műszaki-gazdasági információval kapcsolatos ismeretek összességét.

Csehszlovákiában ez utóbbi értelmezés vert gyökeret, amiről a *Československá informatika* lapcím mindmáig tanúskodik. Később azonban gazdagabb tartalomra tett szert a fogalom, azaz a korábbi könyvtártudomány, bibliográfiatudomány és tudományos-műszaki-gazdasági információelmélet integráló diszciplínájává alakult. Ezt dokumentálja a több ötéves tervcikluson áthúzódó állami informatikai kutatási feladat tematikája és a prágai egyetemi könyvtáros tanszék nevének megváltozása.

Az idők előrehaladtával az informatika számítógéptudománynak, műszaki informatikának való értelmezése vált mind közkeletűbbé, mind általánosabbá. Ezért ideje lemondani az informatika iménti értelemben való használatáról, különben ui. nem kívánatos

terminológiai zűrzavar keletkezne. Az ilyen értelmű következtetés már a Szovjetunióban is megszületett.

Mindazonáltal az integratív diszciplínának értelmezett informatikára szükség van, mivel a könyvtártudomány, a bibliográfiatudomány és a tudományos-műszaki-gazdasági információelmélet önmagában nem tudja vizsgálni és tudományosan általánosítani azokat a jelenségeket, amelyek az információrobbanás korát kísérik.

Csak hogy e diszciplínának nem is olyan könnyű nevet találni. Az első "elkeresztelési" kísérlet eredménye: *szociális informatika*. Ez a mellékneves forma a dolog lényegét tekintve ugyan megfelelő, de meglehetősen nehézkes. Túlságosan körülményesek a származékszavai, a vele foglalkozó szakemberek elnevezései. Ezért mindenképpen alkalmasabb névre van szükség. A lehetőségek a szóösszetétel, nevezetesen a *szocioinformatika* felé mutatnak. Annál is inkább, mert a tudományos területen az efféle összetételek máris közismertek (pl. szociolingvisztika), s magában a szakmában ugyancsak meghonosodtak az olyan kifejezések, mint "szocioinformatikai modell", "szocioinformatikai megközelítés" és "szocioinformatikai felfogás".

Hangsúlyozni kell, hogy a szocioinformatikát az eddigiéknél következetesebben kell integratív diszciplínának felfogni a dokumentális és információs kommunikáció teljes kérdéskörének vizsgálatát illetően. Más szóval: a szocioinformatikai kutatások nem helyettesíthetik a könyvtár- és bibliográfiai tudományokat és a tudományos-műszaki-gazdasági információelmélettel kapcsolatosakat.

Ezzel párhuzamosan szükség van arra, hogy a szocioinformatika integratív szerepkörét tovább bővítse a statisztikai, a politikai információelmélet, illetve az automatizált irányítási rendszerek, a tudásrendszerek elmélete irányába, de olyan irányba is, mint a

levéltári elmélet. Ezt részint a társadalmi kommunikációs folyamat teljességének megragadása, részint pedig az teszi sürgetővé, hogy e relatívan önálló tevékenységek mindegyikének vannak közös, egységesen megoldandó problémái.

Természetesen a szocioinformatika előadott irányú alakítása még sok vitával fog járni. Addig is azonban célszerű volna a Československá informatika címét Československá szocioinformatikára változtatni.

/VODÍČKOVÁ, H.: Jak dále s "informatikou"? = Československá informatika, 32. köt. 1. sz. 1990. p. 16–18./

Miként biztosítható az információk maximuma minimális ráfordítások mellett?

A régi könyvtárosok büszkesége a minél gazdagabb állomány volt. Az információrobbanás ezt a hagyományt követhetlenné tette. Az agyonterhelt könyvtárak kénytelenek keresni azokat a módszereket, amelyek alkalmazása révén minimális számú publikációval tudnák kielégíteni a különféle szakmák információigényét.

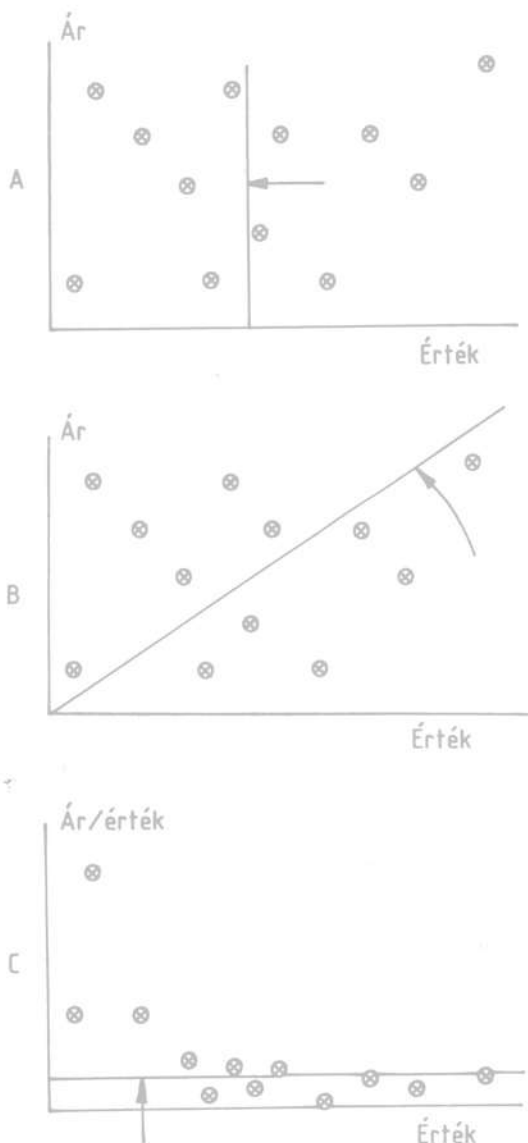
Az állománygyarapítás optimalizálása különösen szigorú parancs azokban az országokban, amelyekben napirendre került a népgazdaság átépítése, illetve vele kapcsolatban az információszolgáltatás kereskedelmi alapokra való helyezése is.

A beszerzendő kiadványokat eddigelé általában a következőképpen választották ki: kiértékelték az egyes kiadványok szereplését a különféle kézi és gépi keresésekben, a kölcsönzésben és másolatszolgáltatásban, a hivatkozásokban stb., ezt követően fontossági sorrendbe rakták őket, majd e sorrendből annyi kiadványt rendeltek meg, amennyire a keretükből futotta.

Ez a kiválasztási módszer mindenképpen minimalizálja a beszerezhető címek számát, mégpedig annak következtében, hogy más szempontokat, így pl. az egyes címekkel kapcsolatban "illetékességi kört" és árat nem vesz tekintetbe. Más szóval: nem teljesíti a ráfordítások minimalizálásának a követelményét.

Ideje volna, hogy a kiválasztás procedúrájába az ártényező is következetesen bekapcsolódjék, azaz ezt a procedúrát olyanná kellene tenni, amely egyidejűleg két tényezőt értékel: a kiadvány – az esetek nagy részében: a folyóirat – információs értékét és árat.

Az értékelés módszerében bekövetkező változást grafikusan lehet szemléletessé tenni. Az 1. ábrán egy hipotetikus folyóirathalmaz helyezkedik el kétdimenziós térben. Az ábra egyik koordinátája a szóban forgó folyóiratok információs értékét, a másik pedig az árat képviseli.

1. ábra A kiadványok kiválasztásának mechanizmusa